

การคุ้มครองลิขสิทธิ์การแสดงบัลเลต์: ศึกษาเฉพาะกรณี การเต้น classical ballet solo^{1*}

Protection of Ballet in Realm of Copyright Law: Case Study of Classical Ballet Solo.

กิงกมล เบ็ญจพันธุ์ทวี**

Kingkamon Benchaphanthawi

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและการจำแนกหมวดหมู่โดยทั่วไปของท่าเต้นบัลเลต์ (2) เพื่อศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการดัดแปลงผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ (3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการออกแบบท่าเต้นที่ไม่มีส่วนสำคัญที่ซ้ำกันเลย (4) เพื่อเสนอแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่นานาฏศิลป์ที่จะสามารถสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เนื้อหาจากบทความ สารสนเทศบน Internet และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านบัลเลต์กลุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบเจาะจง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทางด้านบัลเลต์มากกว่า 10 ปี จำนวน 6 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า (1) วิวัฒนาการของบัลเลต์ได้แพร่หลายจากอิตาลีไปทั่วทวีปยุโรป จากยุคกลาง ยุคเรอเนซซองซ์ ก้าวสู่ยุคบัลเลต์คลาสสิกในรัสเซีย และการจำแนกหมวดหมู่โดยทั่วไปของท่าเต้นบัลเลต์มีชื่อโดยเฉพาะ เช่น Solo คือการแสดงเดี่ยว Duet คือการเต้นคู่ของเพศเดียวกัน Pas de Deux คือการเต้นคู่ของหญิงชาย เป็นต้น (2) กฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หมวดที่ 1 ส่วนที่ 3 มาตรา 15 (3) เนื่องจากบัลเลต์ได้มีการกำหนดท่าพื้นฐานต่างๆ ไว้อยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบว่าจะนำท่าเหล่านั้นมาเรียงร้อยให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ได้อย่างไร (4) สำหรับแนวทางในการให้ความคุ้มครอง ผู้สร้างสรรค์ควรที่จะกำหนดจุดที่เป็นสาระสำคัญของการแสดงที่สร้างขึ้นเอง สาระสำคัญที่ต้องการให้คุ้มครองคืออะไร และบัลเลต์ควรได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์

* บทความนี้สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่อง “การคุ้มครองลิขสิทธิ์การแสดงบัลเลต์: ศึกษาเฉพาะกรณีการเต้น classical ballet solo” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2564

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเพื่อการบริหาร คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คำสำคัญ : กฎหมายลิขสิทธิ์, การคุ้มครองท่าเต้นบัลเลต์, การแสดงบัลเลต์

Abstract

This article aimed (1) to study evolution and classification of choreography, (2) to study copyright law related to the adaptation of creative works in dramatic work, (3) to analyze the possibilities of choreography that do not have the same significant parts, (4) to propose guidelines for the protection of dramatic arts that can be consistent with reality. This research is qualitative research. Content analysis and content synthesis from articles, thesis, Internet and in-depth interviews. The population is ballet specialist. The samples were Purposive Selection from 6 people with more than 10 years of experience.

The result found as; (1) The evolution of ballet has spread from Italy throughout Europe, from the Middle Ages to the Renaissance, to Classical Ballet in Russia. The classification of choreography has specific names: Solo as performed by one person, Duet as a same-sex two people, Pas de Deux as a pair of male and female, etc. (2) The relevant copyright laws are Copyright Act B.E. 2537 Chapter 1 Part 3 Section 15 (3) Ballet has predetermined basic postures, depending on the choreographer how to arrange them into creative works. (4) The choreographer should determine the essence of the performance, which part want to protect and Ballet should be protected by copyright.

Keywords: Copyright Law, Protection of Ballet, Ballet

1. บทนำ

ปัจจุบันทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ หรือการแสดงออกทางร่างกายประกอบบทเพลงต่างๆ ได้มีขึ้นให้เห็นโดยทั่วไปมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลงานที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อแสดงประกอบการนำเสนอสินค้า เปิดตัวกิจการหรือสินค้าต่างๆ หรือเพื่อการประกวดแข่งขัน ล้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นมา งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ริเริ่มโดยการใช้สติปัญญาความรู้ ความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะของตนเองในการสร้างสรรค์ โดยไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่น โดยงานที่สร้างสรรค์ต้องเป็นงานตามประเภทที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้คุ้มครอง โดยผู้สร้างสรรค์จะได้รับความ

คุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์โดยไม่ต้องจดทะเบียน¹พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 หมวดที่ 1 ส่วนที่ 3 มาตรา 15 ห้ามผู้อื่นทำซ้ำหรือดัดแปลงในส่วนที่เป็นสาระสำคัญของงาน โดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นมาใหม่ ซึ่งทำให้ไม่สอดคล้องกับการแสดง classical ballet solo โดยส่วนใหญ่แล้ว การสร้างสรรค์งานทางด้าน classical ballet solo จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการแสดงผลงานของการเต้นคนนั้นๆ ออกสู่สาธารณชนเพื่อเป็นที่ประจักษ์ เพื่อใช้สำหรับการแข่งขัน หรือใช้ในการคัดเลือกตัวนักแสดงต่างๆ ผู้สร้างสรรค์จึงมักใช้ท่าที่มีความยาก ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะถูกเลือก ให้เป็นสาระสำคัญของการแสดงโดยทั่วไป

การออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์มีแนวโน้มไปในทางละเมิดลิขสิทธิ์สูงมาก ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ในการออกแบบท่าเต้น และขอบเขตของกฎหมายที่ไม่ชัดเจน โดยที่ผู้ออกแบบผลงานส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงปัญหานี้ อาจเพราะผู้ออกแบบผลงานไม่ได้สนใจในเรื่องนี้ ข้อกฎหมายที่ระบุไว้ว่าจะไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และคนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เห็นผลออกมาเป็นรูปแบบของสิ่งของที่สามารถจับต้องได้ มากกว่าทรัพย์สินทางปัญญาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับลิขสิทธิ์ในการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์มากนัก ทำให้ทัศนคติของผู้ออกแบบงานสร้างสรรค์ส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับลิขสิทธิ์ของทรัพย์สินทางปัญญา และข้อกฎหมายที่ระบุไว้ว่าห้ามทำซ้ำหรือดัดแปลง คำว่าดัดแปลงนั้น หมายความว่า ทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็น สาระสำคัญ โดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ ไม่ว่า ทั้งหมดหรือบางส่วน ในส่วนที่เกี่ยวกับงานนาฏกรรม ให้หมายความรวมถึง เปลี่ยนงานที่มีใช้นาฏกรรมให้เป็นงานนาฏกรรม หรือเปลี่ยนงานที่เป็นงานนาฏกรรม ให้เป็นงานที่มีใช้นาฏกรรม ทั้งนี้ ไม่ว่าในภาษาเดิมหรือต่างภาษากัน² แต่ในความเป็นจริงแล้ว การออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ถึงจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ แต่ก็จะมีจุดหลักและส่วนสำคัญที่มีโอกาสจะออกแบบออกมาซ้ำกันในส่วนได้ โดยช่องว่างของปัญหานี้ อาจทำให้เกิดแนวโน้มของปัญหาในอนาคต ที่ผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์จะเกิดการซ้ำซ้อนและดัดแปลงให้เกิดเป็นการแสดงใหม่เพื่อผลประโยชน์ของผู้ละเมิดลิขสิทธิ์อย่างง่ายดาย

เนื่องจากการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ถือได้ว่าเป็นความสามารถส่วนบุคคลที่สามารถใช้ในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งถ้าไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างชัดเจนก็สามารถที่จะทำลายอาชีพอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อาชีพหนึ่งได้ การแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์

¹ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

² อรรถพรณ พนัสพัฒนา, คำอธิบาย กฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 69.

ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา มิได้เป็นการรับรองสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์แต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการแจ้งต่อหน่วยงานราชการว่าตนเองเป็นเจ้าของสิทธิ์ในผลงานลิขสิทธิ์ที่แจ้งไว้เท่านั้น โดยผู้แจ้งต้องรับรองตนเองว่าเป็นเจ้าของผลงานที่นำมาแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์และหนังสือรับรองที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกให้ ก็มีได้รับรองว่าผู้แจ้งเป็นเจ้าของงานลิขสิทธิ์แต่อย่างใด หากมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้แจ้งจำเป็นต้องพิสูจน์ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ นั้นเอง³

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและการจำแนกหมวดหมู่โดยทั่วไปของท่าเต้นบัลเลต์
- (2) เพื่อศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการดัดแปลงผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์
- (3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการออกแบบท่าเต้นที่ไม่มีส่วนสำคัญที่ซ้ำกันเลย
- (4) เพื่อเสนอแนวทางการให้ความคุ้มครองแก่งานนาฏศิลป์ที่จะสามารถสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

3. ขอบเขตของการศึกษา

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นวิเคราะห์ปัญหาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หมวดที่ 1 ส่วนที่ 3 มาตรา 15 เจ้าของสิทธิมีสิทธิทำซ้ำหรือดัดแปลงแต่เพียงผู้เดียว โดยขอบเขตของคำว่าห้ามดัดแปลงหมายความว่า ทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นใหม่ ทั้งนี้ ไม่ว่า ทั้งหมดหรือบางส่วน แต่เนื่องจากในการออกแบบท่าเต้นในการเต้นบัลเลต์นั้น สาระสำคัญในการเต้นมีอยู่เพียงไม่กี่จุด จึงทำให้สามารถที่จะเกิดโอกาสในการซ้ำกันได้ โดยศึกษาเฉพาะกรณีการแสดงบัลเลต์ประเภท classical solo

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ในวงกว้างทั้งทางด้านการแสดงบัลเลต์และทางด้านกฎหมายด้านการแสดงบัลเลต์ ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของบัลเลต์ การแพร่หลายจากอิตาลีเป็นมาอย่างไร ตั้งแต่อดีต จนถึงยุคบัลเลต์คลาสสิกในปัจจุบัน ทราบถึงการพัฒนาเครื่องแต่งกายของนักแสดง การ

³ ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “ลิขสิทธิ์”, ใน <http://tuipi.tu.ac.th/tuip04.php>, (last visited 26 ตุลาคม 2560).

จำแนกหมวดหมู่ของท่าเต้นต่างๆ ในการแสดงบัลเลต์ ส่วนทางด้านกฎหมาย ทำให้มีความเข้าใจถึงสิทธิและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏกรรมที่มีคุณค่าโดยไม่ละเมิดผลงานของผู้สร้างสรรค์อื่น เป็นประโยชน์ทั้งทางด้านศิลปกรรมและเศรษฐกิจ

5. วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เนื้อหาจากบทความ สารสนเทศบน Internet และการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านบัลเลต์ กลุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทางด้านบัลเลต์มากกว่า 10 ปี จำนวน 6 ท่าน

6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในการแสดงบัลเลต์

6.1 วิวัฒนาการของบัลเลต์

บัลเลต์มีรากศัพท์มาจากภาษาอิตาลี เนื่องจากศิลปะการแสดงแขนงนี้ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศอิตาลี โดยพบหลักฐานคำนิยามศัพท์ของศิลปะการเต้นรำแขนงนี้ในหนังสือชื่อ Art Saltandi et Choreas Ducendi ของ Domenico ซึ่ง Domenico ได้กำหนดความหมายของการเต้นบัลเลต์ในยุคแรกด้วยคำว่า Balletti หรือ Balli และเรียก Balletto เมื่ออยู่ในรูปพหูพจน์ เมื่อเรียกตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษจึงเรียก Ballet⁴

ศิลปวัฒนธรรมของอิตาลีได้แพร่หลายและมีอิทธิพลอย่างมากในทวีปยุโรป ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านศิลปะการแสดง เผยแพร่เข้าไปในยุโรป พัฒนาจากตระกูลที่ร่ำรวยจัดการแสดง มีการใช้ฉากแสงและเสื้อผ้าที่หรูหรา การแสดงจะถูกจัดขึ้นในระหว่างการรับประทานอาหาร และในเวลาต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้พัฒนาสถานที่พำนักของตนให้ดูสดใสขึ้น ให้การอุปถัมภ์ศิลปิน อันเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะการแสดงบัลเลต์ ทำให้เป็นประเทศผู้นำทางด้านศิลปะการแสดง โดยเฉพาะในด้านนาฏศิลป์ โดยเริ่มจากศิลปวัฒนธรรมในยุคกลาง ยุคเรอแนซซองค์ การเกิดสงครามในอิตาลี ทำให้ศิลปะการแสดงในยุคกลางดูเย็บเหงาม ศูนย์กลางของการแสดงบัลเลต์ได้ย้ายเข้าไปอยู่ในประเทศ

⁴ ศิริมงคล นาฏยกุล, วรรณกรรมนาฏศิลป์ตะวันตก, (มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552), หน้า 5.

ฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ทรงเข้าร่วมการแสดงและทรงตั้ง อากาเดมี รอยาล ดอ มูซิก ซึ่งนั่นก็คือ ปารีสโอเปรา ในปัจจุบัน จึงถือเป็นคณะบัลเลต์ที่เก่าแก่ที่สุดในโลก⁵

ก่อนเกิดการปฏิวัติในฝรั่งเศส บัลเลต์เป็นที่นิยมมากในหมู่สาธารณชน มีการเอาชีวิตคนธรรมดาเข้ามาแทรกในเรื่อง เช่นเรื่อง ลา ฟิย์ มาล การ์เด และทำให้ทฤษฎีของโนแวร์บรรลุนิติประสงคมากที่สุด และในปี ค.ศ. 1789-1799 ช่วงของการปฏิวัติในฝรั่งเศส สงครามส่งผลกับชีวิตคนโดยตรงจึงทำให้ชุดหรูหราเหลือเพียงชุดเทคนิคแบบกรีกโรมัน เครื่องประดับลดลง และเกิดความคิดที่ว่าร่างกายมนุษย์เปลือย ดูดีกว่าการใส่เสื้อผ้า ทำให้เกิดการสวมชุดแนบเนื้อมากขึ้น และภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ปารีสโอเปราอยู่ในความดูแลของ ปีแอร์ การ์แดล และได้สร้างบัลเลต์ขึ้นมาเรื่อง ลา แพต อา แลทร์ ซู แพรม เกี่ยวกับชาวเมืองมาร์แซย์ โดยมีจุดประสงค์ปลุกใจให้รักชาติ หลุยส์ ฌาคส์ มิลอง สร้างบัลเลต์เรื่อง นีนา อุ ลา ฟัลตามูร์ ดารานำหญิงคือ เอมีลี บิกอดินี โดยการแสดงของเธอเต็มไปด้วยพลังที่ทำให้ผู้ชมมีอารมณ์คล้อยตาม และสามารถร้องให้ตามได้ และนี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดบัลเลต์ยุคโรแมนติก⁶

6.2 ยุคโรแมนติกบัลเลต์

ลุยจี อองรี จากโรงละครปารีสโอเปรา ได้ทดลองบัลเลต์รูปแบบใหม่ขึ้น คือมีการเต้นบนปลายเท้าขึ้นเป็นครั้งแรกโดย อมาเลีย บรูนุญลีในบัลเลต์ดิเรเซอา และ ลา ซิลฟีเด และในปี ค.ศ.1828 การแสดงอุปรากรโรแบร์ เดอ ดิอาเบลอ ประสบความสำเร็จและเมื่อการแสดงรอบที่ 6 จบลงได้มีการโยนดอกไม้แสดงความยินดีขึ้นมาบนเวที ทำให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการโยนดอกไม้สืบทอดกันมา

เมื่อนึกถึงโรแมนติกบัลเลต์ เรื่องแรกที่จะต้องนึกถึงก็คือ ลา ซิลฟีเด ของ ฟิลิปโป ตาลีโยนี เริ่มแสดงที่โรงละครปารีสโอเปราเมื่อวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ. 1832 แสดงนำโดย มารี ตาลีโยนี โดยมีหลักคำสอนว่า มนุษย์เราไม่ควรโหยหาในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ และเป็นเอกลักษณ์ของแนวคิดยุคโรแมนติก โดยในการแสดงมีการใส่กระโปรงทรงระฆังคว่ำสีขาว ที่เรียกว่า ตูตู ออกแบบโดย เออแดน ลามี ถูกลองสีชมพูอ่อนและรองเท้าจากผ้าซาตง และมีการกล่าวถึงสก็อตแลนด์และดินแดนอันไกลโพ้น ซึ่งก็เป็นแนวคิดที่พบบ่อยในบัลเลต์โรแมนติก

ยุคโรแมนติก ทำให้นักแสดงชายเริ่มหายไปจากเวที เพราะทนไม่ได้กับบทบาทที่ลดลง เหลือเพียงแค่นำให้นักแสดงหญิงเกาะเพื่อการทรงตัวบนเวที ในปี ค.ศ. 1873 เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้โรงละคร และในปีค.ศ. 1876 มีการเปิดโรงละครใหม่หลังจากที่ไฟไหม้ไป ก็ยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจ

⁵ นราพงษ์ จรัสศรี, ประวัติศาสตร์นาฏศิลป์ตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 25.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ของผู้ชมกลับมาได้ บัลเลต์ กลายเป็นมิติหนึ่งของงานศิลปะเท่านั้น และเมื่อบัลเลต์ในรัสเซียเริ่มเป็นที่นิยมจึงดึงดูดนักบัลเลต์และผู้ออกแบบท่าเต้นที่มีความสามารถของฝรั่งเศสย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในรัสเซีย⁷

6.3 บัลเลต์คลาสสิกในรัสเซีย

ในปี ค.ศ. 1756 รัฐบาลรัสเซียได้ตั้งอิมพีเรียลเธียเตอร์ขึ้น จึงรวมบัลเลต์เข้าเป็นการแสดงหนึ่งในอิมพีเรียลเธียเตอร์ สมัยของจักรพรรดินีอานนา พระนางทรงอุปถัมภ์โรงเรียนบัลเลต์ เซนต์ปีเตอร์สเบิร์กเพื่อจะฝึกการแสดงให้กับเด็กๆ บัลเลต์ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ผู้กำกับรุ่นแรกที่ได้เดินทางเข้ามาพัฒนาวงการบัลเลต์ในรัสเซีย คือ ฟรานซ์ ฮิลแฟร์ดิง ชาวออสเตรีย มีความสนใจในการพัฒนาบัลเลต์ในการเต้นเพื่อการเล่าเรื่องเช่นเดียวกับโรวเวอร์ มีการจัดตั้งโรงเรียนบัลเลต์ที่สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าในกรุงมอสโก โดย ฟิลิปโป และ เบคคาริ และในปี ค.ศ. 1780 ทั้งสองเริ่มสรรหานักเต้นเพื่อเข้าประจำในโรงละคร เปโตรฟสกี อันเป็นจุดเริ่มต้นของโรงละคร บอลชอย⁸

การย่างเข้าสู่บัลเลต์ยุคคลาสสิก โดย มาเรียส เปติปา ได้สร้างงานบัลเลต์เรื่อง ลูกสาวของฟาโรห์ ขึ้นใน 6 สัปดาห์ เพื่อเปิดรอบปฐมทัศน์ที่นครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ในปี ค.ศ. 1862 และได้รับความนิยมอยู่นานหลายปี และในปี ค.ศ. 1870 เปติปาได้เป็นผู้เชี่ยวชาญฝึกสอนเทคนิคการเต้นบัลเลต์อย่างเป็นทางการ นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ บัลเลต์คลาสสิก ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเต้นบัลเลต์ในรัสเซียที่มียาวนานมากกว่า 30 ปี ในเวลาต่อมา เปติปา ได้สร้างรูปแบบการเต้นขึ้นมาเองหรือที่เรียกว่าบัลเลต์คลาสสิก เป็นลักษณะงานที่ดูหรูหรา อลังการ แบ่งเป็น 2-4 องก์ มีการแสดงหลากหลายชนิดรวมกัน เช่นระบำพื้นเมือง และละครเพื่อเล่าเรื่องราว ช่วงใกล้จบมีการแสดงสลับกันหลายชุด ที่เรียกว่า ดิแวร์ติสมอนท์ และการเต้นคู่ของนักแสดงนำชายและหญิงที่เรียกว่า ปา เดอะเดอ ในลักษณะเพลงที่มีจังหวะช้า ต่อด้วยการแสดงเดี่ยวของนักแสดงนำชาย และหญิงตามลำดับ สุดท้ายนักแสดงนำชายและหญิงจะต้องออกมาเต้นในท่าเดียวกันหรือท่าที่ประกอบกันแล้วลงตัวในบทเพลงเร็ว ที่เรียกกันว่า โคดา การแสดงที่กล่าวมานี้ต้องใช้ทักษะสูง เครื่องแต่งกายนักแสดงนำจะไม่ค่อยเปลี่ยนมากนัก ต่างกันแค่เครื่องประดับตามยุคสมัย⁹

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

6.4 บัลเลตในคริสต์ศตวรรษที่ 20

หลังจากการปฏิวัติในรัสเซีย ได้ย้ายเมืองหลวงจากนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์กไปกรุงมอสโก อเล็กซานเดอร์ กอร์สกี ได้เป็นผู้ดูแลโรงละครเคอะบอลชอย และบัลเลตในกรุงมอสโกได้มีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ และบัลเลตที่ประสบความสำเร็จเรื่องแรกหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือเรื่องเดอะ เรด ป๊อปปี้ นับว่าเป็นการสร้างสรรคบัลเลตคลาสสิกท่ามกลางแนวคิดสมัยใหม่ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บัลเลตซบเซาลง โรงละครเคอะบอลชอยพังเสียหายจากการยึดครองเมือง

การเปิดตัวของบัลเลตรัสเซียในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 แบบฉบับของบัลเลรีน่าของคณะบอลชอย ที่มีความสามารถในการแสดงและเรียวร่างที่สมบูรณ์แบบ ได้แก่ ฟริเซตสกายา และคู่เต้นของเธอ นิโคไล ฟาติยีเซฟ ช่วงปลาย ค.ศ. 1960 มีคณะบัลเลตอยู่ในสาธารณรัฐโซเวียต 31 เมือง โรงเรียนบัลเลตในแบบของรัสเซีย นักเรียนจะต้องเข้าเรียนเมื่ออายุ 10 ปี หลังจากผ่านการตรวจร่างกายและสุขภาพ และมีความสมบูรณ์แบบทางสรีระ และนักเรียนจะต้องอยู่ในความดูแลต่อไปอีก 9 ปี นักเรียนจะต้องไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า นักเรียนจะต้องเรียนการเต้นในวิชาต่าง ๆ ควบคู่ไปกับวิชาการที่เน้นในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและดนตรี การฝึกฝนบัลเลตในแบบรัสเซียจะอยู่ภายใต้หลักสูตรของ อกริปปิน่า วากาโนว่า และเมื่อจบหลักสูตรไปแล้วจะต้องมั่นใจว่ามีคุณภาพและสมบูรณ์แบบมากที่สุด¹⁰

6.5 รูปแบบของการแสดง

ในการแสดงบัลเลตคลาสสิกในแต่ละเรื่อง มักจะแบ่งเป็น 2-4 องก์ และโดยรวมแล้วจะประกอบไปด้วยการแสดงพื้นเมืองและละครใบ้เพื่อบอกเล่าเรื่องราว จัดเป็นชุดแสดง การแสดง 2,3 หรือ 4 คน หรือในบางเรื่องอาจจะมีมากกว่านั้นถึง 5 หรือ 6 คน มีการเต้นคู่ของนักแสดงนำหญิงชาย และการเต้นเดี่ยวของนักแสดงนำหญิงชาย โดยในแต่ละรูปแบบจะมีชื่อเรียกโดยเฉพาะและรูปแบบในการแสดงที่แตกต่างกันไป ดังนี้

Solo คือการแสดงเดี่ยวของนักแสดงนำชายหรือหญิง ในหนึ่งเรื่องมักจะมีมากกว่า 1 ชุดการแสดง อาจจะมีนักแสดงประกอบเต้นหรือยืนประกอบอยู่ในการแสดงนั้นด้วยก็ได้ และในตอนท้ายของการแสดงจะเป็นการเต้นที่แสดงความสามารถที่มีทักษะสูงของนักแสดงนำของหญิงหรือชาย ที่เรียกว่าโคดา (coda)

Duet คือการเต้นคู่ ของนักแสดงหญิงกับหญิง หรือชายกับชาย ที่มีลักษณะรูปร่างและลักษณะการเต้นที่ค่อนข้างเหมือนกันโดยส่วนใหญ่ สอดคล้องกันในท่าเชื่อมต่าง ๆ และเครื่องแต่งการที่เหมือนกัน

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

Pas de Deux คือการเต้นคู่ของนักแสดงนำหญิงชาย เพียง 1 คู่ เป็นการแสดงที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างนักแสดงนำหญิงและชาย จะมีความแตกต่างจากการแสดงแบบ Duet ตรงที่ต้องการการแสดงของ หญิงและชายเท่านั้น มีการเต้นท่าคู่ในลักษณะเฉพาะต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มักเห็นได้โดยทั่วไปในบัลเลต์ทุกๆ เรื่อง ในแต่ละเรื่องอาจมีได้มากกว่า 1 ชุดการแสดง

ในการแสดงการเต้นบัลเลต์จำเป็นต้องมีส่วนสำคัญในการแสดง เพื่อที่จะแสดงถึงศักยภาพของนักแสดงเอง หรือศักยภาพในความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์ผลงานที่จะทำให้ผลงานออกมาดีที่สุดในความสามารถของนักแสดง ซึ่งในประเภทการเต้นบัลเลต์นี้ ท่าที่จะแสดงความสามารถของนักเต้นออกมา มักจะมีอยู่ไม่มาก เป็นท่าที่มีความยากและจะสามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถของนักแสดงได้ดีที่สุด เช่น Fouettés Ronds De Jambes En Tournant คือการหมุนบนขาเดียวโดยมักทำติดต่อกันหลายรอบ เป็นท่าที่มีความยาก มักถูกใช้เป็นส่วนสำคัญของการแสดง มักนิยมทำเฉพาะผู้หญิง, Italian Fouettés เป็นการทำเรียงกัน 2 ท่า โดยการทำซ้ำไปหลายรอบเพื่อให้เกิดความยากเช่นกัน และมักถูกใช้เป็นส่วนสำคัญของการแสดง มักนิยมทำเฉพาะผู้หญิง, Tour en l'air การกระโดดหมุนและเปลี่ยนขาจากหน้าไปหลัง นิยมให้ผู้ชายทำ, Grand Pirouette a la Seconde การหมุนบนขาเดียวโดยอีกขาหนึ่งยกตั้งอยู่ด้านข้าง ทำติดต่อกันหลายรอบ เปรียบเสมือนท่า Fouettés Ronds De Jambes En Tournant ของผู้หญิง แต่นิยมให้ผู้ชายทำ เป็นต้น

6.6 กฎหมายลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใดๆ เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ริเริ่มโดยการใช้สติปัญญาความรู้ ความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะของตนเองในการสร้างสรรค์ โดยไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่น โดยงานที่สร้างสรรค์ต้องเป็นงานตามประเภทที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครอง และไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยผู้สร้างสรรค์จะได้รับความคุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์โดยไม่ต้องจดทะเบียน¹¹

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ 9 ประเภทตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่

(1) งานวรรณกรรม หมายถึง งานนิพนธ์ที่สร้างขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ คำปราศรัย โปรแกรมคอมพิวเตอร์

(2) งานนาฏกรรม หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า เช่น งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และให้ความหมายรวมถึงการแสดงโดยวิธีใดๆ

¹¹ อรรถพร พันธ์พัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 25.

(3) งานศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรม งานประติมากรรม ภาพพิมพ์ งานสถาปัตยกรรม ภาพถ่าย ภาพประกอบ หรืองานสร้างสรรค์รูปทรงสามมิติ เกี่ยวกับภูมิประเทศ หรือวิทยาศาสตร์ งานศิลปะประยุกต์ ซึ่งรวมถึงภาพถ่ายและแผนผังของงานดังกล่าวด้วย

(4) งานดนตรีกรรม หมายถึง งานที่เกี่ยวกับเพลงที่แต่งขึ้นเพื่อบรรเลงหรือขับร้อง ไม่ว่าจะเป็นทั้งคำร้องและทำนอง หรือทำนองอย่างเดียว รวมถึงโน้ตเพลงที่แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว

(5) งานสิ่งบันทึกเสียง หมายถึง งานที่ประกอบด้วยลำดับของเสียงดนตรี เสียงการแสดง หรือเสียงอื่นๆ ที่บันทึกลงบนวัสดุที่สามารถนำกลับมาเล่นซ้ำได้อีก เช่น เทปเพลง แผ่นคอมแพ็คดิสก์ (ซีดี) ที่บันทึกข้อมูลเสียง ทั้งนี้ไม่รวมถึงเสียงประกอบภาพยนตร์ หรือเสียงประกอบโสตทัศนวัสดุอย่างอื่น

(6) งานโสตทัศนวัสดุ หมายถึง งานที่ประกอบด้วยลำดับของภาพ ที่บันทึกลงบนวัสดุที่สามารถนำกลับมาเล่นซ้ำได้อีก รวมถึงเสียงประกอบงานนั้นด้วย เช่น วีดีโอเทป วีซีดี ดีวีดี แผ่นเลเซอร์ดิสก์ที่บันทึกข้อมูลประกอบด้วยลำดับของภาพหรือภาพและเสียงอันสามารถที่จะนำมาเล่นซ้ำได้อีก

(7) งานภาพยนตร์ หมายถึง โสตทัศนวัสดุที่สามารถฉายต่อเนื่องได้อย่างภาพยนตร์ หรือสามารถบันทึกลงวัสดุอื่นเพื่อฉายอย่างต่อเนื่องได้อย่างภาพยนตร์ รวมทั้งเสียงประกอบของภาพยนตร์นั้นด้วย (ถ้ามี)

(8) งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หมายถึง งานที่นำออกสู่สาธารณชนโดย การกระจายเสียงวิทยุ การแพร่เสียง หรือภาพทางโทรทัศน์ หรือโดยวิธีการอื่นๆอันคล้ายคลึงกัน

(9) งานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ¹²

6.7 กฎหมายลิขสิทธิ์ในการแสดงบัลเลต์

นาฏกรรม ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ให้ความหมายว่า งานนาฏกรรม หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า เช่น งานที่เกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และให้ความหมาย รวมถึงการแสดงโดยวิธีใดๆด้วย¹³

¹² ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “ลิขสิทธิ์”, ใน <http://tuipi.tu.ac.th/tuip04.php>, (last visited 26 ตุลาคม 2560).

¹³ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

บัลเลต์ จัดอยู่ในประเภทงานนาฏกรรม หมายความว่า งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และให้หมายความรวมถึงการแสดงโดยวิธีใด ๆ¹⁴

6.8 การละเมิด

การละเมิดลิขสิทธิ์ แบ่งเป็น 2 กรณี คือ การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น และการละเมิดลิขสิทธิ์ชั้นรอง

การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น ได้แก่

(1) การทำซ้ำ หมายความว่า รวมถึง คัดลอกไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์บันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกเสียงและภาพ จากต้นฉบับ จากสำเนา หรือจากการ โฆษณา ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้หมายความถึง คัดลอกหรือทำสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์จากสื่อบันทึกใด ไม่ว่าด้วย วิธีใด ๆ ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ โดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นใหม่ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

(2) การดัดแปลง หมายความว่า ทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นใหม่ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในส่วนที่เกี่ยวกับนาฏกรรม ให้หมายความรวมถึง เปลี่ยนงานที่มีใช้นาฏกรรมให้ เป็นนาฏกรรม หรือเปลี่ยนนาฏกรรมให้เป็นงานที่มีใช้นาฏกรรม ทั้งนี้ ไม่ว่าในภาษาเดิมหรือต่างภาษากัน

(3) การเผยแพร่ต่อสาธารณชน หมายความว่า ทำให้ปรากฏต่อสาธารณชน โดยการแสดง การบรรยาย การสวด การบรรเลง การทำให้ปรากฏด้วยเสียงและหรือภาพ การก่อสร้าง การจำหน่าย หรือโดยวิธีอื่นใดซึ่งงานที่ได้จัดทำขึ้น¹⁵

การละเมิดลิขสิทธิ์ชั้นรอง หมายถึง การกระทำที่เป็นการส่งเสริมให้การละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรงได้แพร่หลายต่อไปมากขึ้น โดยผู้กระทำจะต้องประสงค์ที่จะหากำไรจากการขาย ให้เช่า เช่าซื้อ เผยแพร่ต่อสาธารณชน แจกจ่าย หรือนำเข้าสู่ราชอาณาจักร หากเป็นการกระทำโดยไม่ประสงค์หาผลกำไร หรือไม่รู้ว่าเป็นงานอันละเมิดลิขสิทธิ์ ถือว่าไม่มีความผิด¹⁶

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537”, ใน <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C506/%C506-20-2537-002.pdf>, (last visited 26 ตุลาคม 2560).

¹⁵ เรื่องเดียวกัน

¹⁶ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 108.

6.9 ลิขสิทธิ์กับการคุ้มครองบัลเลต์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ให้ความหมายของคำว่าดัดแปลงไว้ว่า การทำซ้ำ โดยเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม หรือจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในส่วนเกี่ยวกับงานนาฏกรรม ให้รวมถึง การเปลี่ยนงานที่ไม่ใช่นาฏกรรมเป็นงานนาฏกรรม หรือเปลี่ยนงานนาฏกรรมให้เป็นงานที่ไม่ใช่นาฏกรรม ทั้งนี้ว่าในภาษาเดิมหรือภาษาต่างกัน¹⁷ ซึ่งในศาสตร์ของการเต้นบัลเลต์นั้น เป็นการเต้นที่มีท่าพื้นฐานแน่นอนที่ทุกคนสามารถทำได้ ซึ่งการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางการเต้นบัลเลต์นั้น จะเป็นการนำท่าพื้นฐานมาร้อยเรียงให้เกิดเป็นผลงานใหม่ และในการออกแบบผลงาน จำเป็นต้องมีสาระสำคัญหรือท่าที่เป็นจุดเด่นของงาน ซึ่งในการร้อยเรียงท่าที่เป็นสาระสำคัญที่เป็นการแสดงออกถึงความสามารถของนักแสดง ที่สามารถทำท่ายากในการเต้นได้นั้น จึงมีโอกาที่จะเกิดความคล้ายคลึงกันโดยไม่ได้เกิดมาจากการลอกเลียน เนื่องจากท่าบัลเลต์เป็นท่าที่มีระบุไว้อยู่แล้วจึงมีความจำกัดในการที่ผู้สร้างสรรค์จะร้อยเรียงเพื่อนำเสนอออกมา ซึ่งหากเกิดความคล้ายคลึงกันจะนับได้ว่าเป็นการดัดแปลงผลงาน

การสร้างผลงานโดยการรวบรวม ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 บัญญัติว่างานใดมีลักษณะเป็นการนำเอางานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มารวบรวมหรือประกอบเข้ากัน โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือเป็นการเอาข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดซึ่งสามารถอ่านหรือถ่ายทอดได้โดยอาศัยเครื่องกลหรือหรืออุปกรณ์อื่นใดมารวบรวมหรือประกอบเข้าหากัน โดยมิได้เป็นการลอกเลียนงานของบุคคลอื่น ผู้รวบรวมนั้นมีลิขสิทธิ์ในงานที่รวบรวมตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบกระเทือนสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ในงาน ซึ่งในกรณีของการเต้นบัลเลต์นั้นจะเป็นการนำท่าพื้นฐานมาร้อยเรียงให้เกิดเป็นผลงานใหม่อยู่แล้ว ซึ่งจะถือได้ว่าเป็นผลงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ในงานบัลเลต์ รูปแบบการทำซ้ำมักจะออกมาในลักษณะการร้อยเรียงลำดับของท่าเต้นที่เหมือนหรือคล้ายกัน เนื่องจากบัลเลต์ได้มีการกำหนดท่าพื้นฐานต่าง ๆ ไว้อยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบว่าจะนำท่าเหล่านั้นมาเรียบเรียงให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ได้อย่างไร ซึ่งในการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ทางด้านบัลเลต์ ถึงจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ แต่ก็จะมีจุดหลักและส่วนสำคัญที่มีโอกาสจะออกแบบออกมาได้ซ้ำกันในบางส่วนได้ เช่น การทำท่ายากที่แสดงถึงความสามารถ อาจมีการร้อยเรียงท่าที่ออกมาในลักษณะเดียวกัน ซึ่งในการร้อยเรียงท่าเหล่านั้น ไม่ได้มีการกำหนดไว้เป็นท่าบังคับแต่อย่างใด แต่ผู้ออกแบบโดยส่วนใหญ่ก็จะมีการออกแบบการเรียงท่าออกมาในลักษณะคล้ายกัน ซึ่งถ้าไม่คล้ายกับคู่มือที่ 1 ก็อาจไปคล้ายกับคู่มือรายอื่นได้อีกเช่นกัน

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 103.

6.10 คดีลิขสิทธิ์กับการคุ้มครองบัลเลต์

ในประเทศไทย การแสดงบัลเลต์เชิงพาณิชย์ยังแพร่หลายไม่มาก การละเมิดทำต้นบัลเลต์อาจมีบ้าง แต่ยังไม่เกิดเป็นคดีฟ้องร้องกัน เป็นที่รู้กันเองในกลุ่มผู้ออกแบบท่าเต้น ผู้แสดง จึงเสี่ยงที่จะนำมาทำซ้ำ เช่น ท่าเต้นในโครงการ Soloist ผู้ออกแบบท่าเต้นจะรู้ว่าเป็นท่าเต้นของบางกอกแดนซ์ ก็จะไม่นำมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ประเทศไทยไม่มีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ แต่เป็นการแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อ กรมทรัพย์สินทางปัญญา มิได้เป็นการรับรองสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์แต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการแจ้งต่อหน่วยงานราชการว่า ตนเองเป็นเจ้าของสิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ที่แจ้งไว้เท่านั้น โดยผู้แจ้งต้องรับรองตนเองว่าเป็นเจ้าของผลงานที่นำมาแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ และหนังสือรับรองที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกให้ ก็มีรับรองว่าผู้แจ้งเป็นเจ้าของงานลิขสิทธิ์แต่อย่างใด หากมีข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ จำเป็นต้องอาศัยการวินิจฉัยชี้ขาดจากศาล ซึ่งต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณีไป¹⁸

สำหรับในสหรัฐมีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ เพื่อขอรับการคุ้มครอง การขึ้นทะเบียนลิขสิทธิ์ ไม่ได้เป็นข้อกำหนดเพื่อให้ลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งนี้ ลิขสิทธิ์จะเกิดขึ้นและได้รับความคุ้มครองเมื่อมีการสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม การขึ้นทะเบียนจะเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นในการอนุญาตให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถดำเนินการฟ้องร้องคดีละเมิดลิขสิทธิ์ สำหรับงานลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ในประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งหมด ยกเว้น ในกรณีที่เป็นการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 106 A (a)¹⁹

6.11 คดีละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับบัลเลต์ในสหรัฐอเมริกา

19 พฤศจิกายน 2528 Barbara Horgan ในฐานะผู้บริหารกองมรดกของ George Balanchine โจทก์ ได้ยื่นฟ้อง สำนักพิมพ์ Macmillan กับพวกเป็นจำเลย ต่อศาลแขวงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ข้อหาละเมิดลิขสิทธิ์การออกแบบท่าเต้นบัลเลต์ของ George Balanchine โดยการตีพิมพ์ภาพนิ่งจากการแสดงบัลเลต์เรื่อง The Nutcracker ซึ่งออกแบบท่าเต้นโดย George Balanchine ในหนังสือ The Nutcracker: A Story & A Ballet

ทศวรรษต่อมา คณะนิวยอร์กซิตีบัลเลต์จะจัดแสดงบัลเลต์เรื่อง The Nutcracker ดนตรีโดย Tchaikovsky ออกแบบท่าเต้นโดย George Balanchine นักออกแบบท่าเต้นชื่อดังระดับโลกที่

¹⁸ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

¹⁹ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “กฎหมายลิขสิทธิ์ สหรัฐอเมริกา”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

เพ็ญเสียวชีวิต ฉากและแสงโดย Rouben Ter-Arutunian และเครื่องแต่งกายโดย Karinska การออกแบบท่าเต้นมีลิขสิทธิ์โดยสิทธิที่ถือครองโดยกองมรดกของ George Balanchine ทางกองมรดกของ George Balanchine เชื่อว่า รูปถ่ายบางรูปจากการแสดงบัลเลต์เรื่อง The Nutcracker ที่ตีพิมพ์ในหนังสือ The Nutcracker: A Story & A Ballet เขียนโดย Ellen Switzer และจัดพิมพ์โดย MacMillan, Inc. ละเมิดลิขสิทธิ์การออกแบบท่าเต้นของ George Balanchine

ศาลพิเคราะห์แล้ว การออกแบบท่าเต้นเกี่ยวข้องกับขั้นตอนในการเต้นบัลเลต์ ภาพหนึ่งในหนังสือ The Nutcracker: A Story & A Ballet นั้นนักแสดงไม่สามารถนำมาใช้เป็นท่าเต้นพื้นฐานได้ การแสดงบนเวทีก็ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่จากภาพหนึ่งเหล่านั้นได้ เห็นว่า ภาพหนึ่งในหนังสือไม่ได้ละเมิดการออกแบบท่าเต้นของ George Balanchine และท้ายที่สุด โจทก์ได้ล่าช้าเกินควรในการเรียกร้องสิทธิ จดหมายเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2528 ระบุว่าทางกองมรดกรับรู้ถึงเจตนาของจำเลย นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 MacMillan ได้แจ้งโจทก์อย่างชัดเจนว่าแม้โจทก์จะคัดค้าน แต่ MacMillan ก็ดำเนินการตีพิมพ์ The Nutcracker ต่อไป ในขณะที่ทางกองมรดกไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของ MacMillan ในจดหมายฉบับวันที่ 31 พฤษภาคม แต่ก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ จนกระทั่งยื่นฟ้องโดยไม่มีคำอธิบายที่เพียงพอ

พิพากษา ภาพหนึ่งไม่ละเมิดลิขสิทธิ์การออกแบบท่าเต้นของ George Balanchine²⁰ โจทก์ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภาค 2 สหรัฐอเมริกา

ศาลอุทธรณ์กลับคำตัดสินของศาลแขวง โดยถือว่ามาตรฐานที่ถูกต้องคือ ภาพถ่ายมีความคล้ายคลึงกับงานออกแบบท่าเต้นหรือไม่ ข้อเท็จจริงที่ว่างานที่ถูกกล่าวหาว่าละเมิดนั้นอยู่ในสื่อที่ต่างออกไปนั้นไม่ขัดต่อคำฟ้อง ศาลอุทธรณ์เห็นว่าการยื่นฟ้องล่าช้าของผู้อุทธรณ์ไม่ควรเป็นอุปสรรคในการฟ้อง เมื่อศาลแขวงไม่ชัดเจนในการตรวจสอบว่าเมื่อไหร่มีความจำเป็นในการฟ้อง เพื่อให้ใช้มาตรฐานที่ถูกต้อง

พิพากษาแก้เป็น ภาพหนึ่งของบัลเลต์ยังละเมิดลิขสิทธิ์การออกแบบท่าเต้นบัลเลต์ได้²¹

²⁰ Justia US Law, “Horgan v. MacMillan, Inc.”, on <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/621/1169/1368629/>, (last visited 28 April 2022).

²¹ LexisNexis for Law Schools, “Law School Case Brief”, on https://www.lexisnexis-com.translate.goog/community/casebrief/p/casebrief-horgan-v-macmillan-inc?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=sc, (last visited 28 April 2022).

7. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า วิวัฒนาการของบัลเลต์ได้แพร่หลายจากอิตาลี ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านศิลปะการแสดง เผยแพร่เข้าไปในยุโรป พัฒนาจากตระกูลที่ร่ำรวยจัดการแสดง มีการใช้ฉาก แสงและเสื้อผ้าที่หรูหรา การแสดงจะถูกจัดขึ้นในระหว่างการรับประทานอาหาร และในเวลาต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้พัฒนาสถานที่พำนักของตนให้ดูสุดโต่งขึ้น ให้การอุปถัมภ์ศิลปิน อันเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะการแสดงบัลเลต์ การเกิดสงครามในอิตาลี ทำให้ศูนย์กลางของการแสดงบัลเลต์ได้ย้ายเข้าไปอยู่ในประเทศฝรั่งเศส แต่ช่วงของการปฏิวัติในฝรั่งเศส สงครามทำให้ชุดหรูหราเหลือเพียงชุดเทคนิคแบบกรีกโรมัน เครื่องประดับลดลง มีการสวมชุดแนบเนื้อมากขึ้น ลุยจิ อองรี จากโรงละครปารีสโอเปรา ได้ทดลองบัลเลต์รูปแบบใหม่ขึ้น คือมีการเต้นบนปลายเท้าขึ้นเป็นครั้งแรก และประสบความสำเร็จ หลังจากการปฏิวัติในรัสเซีย บัลเลต์ในกรุงมอสโกได้มีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ และประสบความสำเร็จมาก ช่วงปลายค.ศ. 1960 มีคณะบัลเลต์อยู่ในสาธารณรัฐโซเวียตถึง 31 เมือง สำหรับการจำแนกหมวดหมู่โดยทั่วไปของท่าเต้นบัลเลต์ มีชื่อเรียกโดยเฉพาะและรูปแบบในการแสดงที่แตกต่างกันไป ดังนี้ Solo คือการแสดงเดี่ยวของนักแสดงนำชายหรือหญิงที่ต้องมีทักษะสูง ที่เรียกว่าโคดา (coda) Duet คือการเต้นคู่ ของนักแสดงหญิงกับหญิง หรือชายกับชาย Pas de Deux คือการเต้นคู่ของนักแสดงนำหญิงชาย เพียง 1 คู่ ในแต่ละเรื่องอาจมีได้มากกว่า 1 ชุดการแสดง เป็นต้น

กฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวกับการดัดแปลงผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หมวดที่ 1 ส่วนที่ 3 มาตรา 15 ภายใต้บังคับมาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 14 เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียวดังต่อไปนี้ (1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน (3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา งาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง (4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น (5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม (1) (2) หรือ (3) โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้ การพิจารณาว่าเงื่อนไขตามวรรคหนึ่ง (5) จะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม หรือไม่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง²²

จากการศึกษาพบว่า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐและไทย มีความแตกต่างกันคือ อายุการคุ้มครองงานสร้างสรรค์ของสหรัฐมีอายุคุ้มครองตลอดชีวิตผู้สร้างสรรค์ บวกด้วย 70 ปี นับแต่วันที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยมีระยะเวลาคุ้มครองที่คล้ายกัน เพียงแต่ลิขสิทธิ์ของไทยมีอายุการคุ้มครอง 50 ปี หลังจากผู้สร้างสรรค์

²² กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

ถึงแก่ความตาย ในประเทศไทยไม่มีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ แต่เป็นการแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่า ตนเองเป็นเจ้าของสิทธิ์ในผลงานลิขสิทธิ์ที่แจ้งไว้เท่านั้น หากมีข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ จำเป็นต้องอาศัยการวินิจฉัยชี้ขาดจากศาล ซึ่งต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณีไป²³ สำหรับในสหรัฐมีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ แต่การจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในสหรัฐนั้น ไม่ใช่เงื่อนไขของการได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย เนื่องจากผู้สร้างจะได้รับความคุ้มครองโดยอัตโนมัติทันทีที่งานสร้างสรรค์อยู่ในรูปแบบที่สามารถอ่านหรือมองเห็นได้ แต่การจดทะเบียนลิขสิทธิ์มีประโยชน์เนื่องจากทำให้เกิดทะเบียนสาธารณะ หรือ public record สำหรับผู้สร้างสรรค์งานในการอ้างลิขสิทธิ์ของตนได้²⁴

การทำวิจัยพบว่า ความเห็นของนักวิชาการหลายท่านจากการสัมภาษณ์เห็นตรงกันว่า classical ballet เป็นการแสดงที่เกิดจากการนำท่าต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมาเรียงร้อยกันให้เกิดเป็นชุดการแสดง ซึ่งทำให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายได้ แต่ท่าที่เรียงขึ้นมาบางส่วน ก็อาจจะมีคล้ายคลึงกัน เนื่องจากเป็นท่าที่นิยมนำมาเรียงต่อกันในลักษณะเหล่านี้ อยู่แล้ว เช่น การเรียงกันของท่า Glissade Jeté Glissade Assemblé ซึ่งปกติ ก็อยู่ใน Exercise class เป็นส่วนใหญ่ จึงมีความกึ่งกลางระหว่างคำว่า ลิขสิทธิ์กับไม่ลิขสิทธิ์ เพราะว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ในแง่ของการศึกษาไม่ได้คุ้มครอง แต่ถ้าในแง่ของการแสดงออกสู่สาธารณะชน มีการเผยแพร่ จำนวนครั้งเท่าไร เมื่อไหร่ มีผู้จับตาดู จะได้รับการคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ แต่ถ้าในแง่ของการศึกษา สามารถเอางานคนอื่นมาใช้ได้ เอาเพลงคนอื่นมาใช้ได้ เอาท่าคนอื่นมาใช้ได้ แต่ต้องแจ้งไว้ชัดเจนว่า เพื่อการศึกษา²⁵ อาจจะต้องถามว่า การแสดง classical ballet solo ที่ทำขึ้นมา คิดไว้เพื่ออะไรด้วย เช่นกัน หรือถ้าไม่ได้มีจุดประสงค์ของการออกแบบสร้างสรรค์อย่างชัดเจน อาจจะคิดตามสัดส่วนของการแสดง การลอกเลียนแบบหรือ Copy ไปมากกว่า 70 - 80 % ถือว่าเป็นการลอกเลียนแบบทั้งความคิดทั้งสร้างสรรค์ ถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์ ในด้านการลอกเลียนแบบ ก็ควรมีกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ ในการออกแบบ classical ballet ด้วย²⁶ บัลเลต์ Pieces หนึ่งไม่ได้จับเป็นท่า แต่จับเป็น

²³ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).

²⁴ ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในสหรัฐ, “ลิขสิทธิ์ (Copyright)”, ใน <https://www.thai-bicusa.com/intellectual-property/>, (last visited 24 กันยายน 2565).

²⁵ สิริธร ศรีชลาคม, รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต, สัมภาษณ์ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 10 พฤษภาคม 2562.

²⁶ วิรุณพันธ์ บุญมี, อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์, สัมภาษณ์ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 17 มกราคม 2562.

Version จบเป็นดีไซน์ บางทีจบเป็นเรื่อง ถ้าสุดท้ายแล้วยังมีเรื่องราว แล้วยังมีเพลง ก็เหมือนเป็นความคิดสร้างสรรค์ทุกอย่าง ที่ถูกคุมครอง แล้วบัลเลต์ก็เป็นการเล่าเรื่อง โดยครึ่งหนึ่งเป็นการเล่าเรื่อง ครึ่งหนึ่งเป็นเทคนิค ครึ่งหนึ่งเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ดังนั้นจึงต้องรวมทุกอย่างด้วยกันในการจัดลิสทรี เราไม่ได้จัดภาคใดภาคหนึ่ง แต่เป็นการจัดกระบวนการการออกแบบทั้งหมด จะเกิดความยุ่งยากหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของแต่ละคนว่า สุดท้ายแล้วงานที่ทำมา ควรได้รับความคุ้มครองหรือไม่ ถ้าทำบัลเลต์ทั้งเรื่อง ออกแบบควบคุมการแสดงทั้งเรื่อง ก็ควรได้รับความคุ้มครอง แต่ถ้าเป็นโซโล่ก็ค่อนข้างลำบาก เพราะว่า โซโล่บัลเลต์หนึ่งนาทีกี่ครั้ง จะมีความแปลกใหม่พอที่จะได้รับความคุ้มครองหรือไม่ และพิสูจน์ได้หรือไม่ว่าเป็นการสร้างสรรค์งานขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ซึ่งถ้า classical ballet solo ได้รับความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ จะสามารถช่วยทำให้เกิดความเป็นระเบียบ²⁷ บัลเลต์เป็นของโลกไปแล้ว เป็นของที่ทุกคนเอามาเป็นแบบอย่าง คนรู้จักทั่วโลก เป็นคลาสสิก เป็นท่าที่ตายตัว ออกจากกรอบนี้ไม่ได้ ด้วยการที่เป็น Classical ไม่ใช่ Choreography ซึ่งถ้าเป็นลิขสิทธิ์ การกระจายของบัลเลต์ก็จะไม่กว้างขวาง เราจะแยกเป็น 2 อารมณ์ ถ้าเราเป็น Business เราจะทำแบบคิดเป็นมูลค่าตัวเงิน แต่ถ้าเราคิดว่าเราเป็นศิลปินที่สร้างงานศิลปะ อันนี้จะปล่อยผ่าน²⁸ สำหรับการเรียงร้อยท่าบัลเลต์ สำคัญคือท่าที่ Peak แบบท่า Pirouette แบบท่า Fouetté เป็นต้น การเรียงคือท่าเชื่อม ขึ้นอยู่กับว่าจะจดจำสาระสำคัญได้ไหม อันนี้จะเป็นลิขสิทธิ์หรือไม่ ใครใช้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่า เพลงนั้นเอื้อ จังหวะนั้นเหลือไหม การที่ classical ballet solo ได้รับการคุ้มครอง เกิดข้อดีกับคนที่ออกแบบ ทำให้เราได้เป็น Original จริงๆ เกิดความภาคภูมิใจว่า เป็นลิขสิทธิ์ของฉันทันที²⁹ เมื่อจดทะเบียนได้แล้ว มีลิขสิทธิ์ มีหน่วยงานที่คุ้มครองแล้ว ถ้ามีคนเอาของเราไปใช้ ถามว่าเราฟ้องใคร เราต้องไปฟ้องกับศาล แล้วเรามีปัญญาในการตามหาสืบเสาะว่าใครเอาของเราไปใช้ มีพยานหลักฐานหรือไม่ การทำงานทางศิลปะ จริงๆแล้วต้องมีจรรยาบรรณ เหมือนทุกอย่างในที่กระทำในโลกนี้ ต้องมีจรรยาบรรณ แต่คนไทยที่ไม่มีจรรยาบรรณมีมาก คนไทยส่วนมากจะไม่ถูกอบรมสั่งสอนมาให้มีความรู้สึกว่าไม่ควรจะทำ ชาวต่างชาติเขาก็ทำแต่ทำน้อยกว่า³⁰ คนที่ทำงานศิลปะค่อนข้างที่จะต้องเปิดใจ เปิดรับความคิดเห็นจากผู้อื่น ถ้าเราจะจัดลิสทรี อาจจะเป็นเรื่องดีสำหรับตัวเรา การจะจด

²⁷ สิริธร ศรีชลาคม. เรื่องเดิม.

²⁸ ณพิชญา อำพันธ์แสง, ผู้อำนวยการสถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, สัมภาษณ์ที่สถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, 17 พฤษภาคม 2564.

²⁹ อนุรักษ งามตา, นักแสดงนำประจำคณะบางกอกซิตี้บัลเลต์, สัมภาษณ์ที่โรงเรียนนานาชาติสิงคโปร์ ประชาอุทิศ, 9 กันยายน 2562.

³⁰ อารีย์ สหเวชภัณฑ์, ครูใหญ่ โรงเรียนอารีนาฏศิลป์, สัมภาษณ์ที่โรงเรียนอารีนาฏศิลป์, 23 กันยายน 2562.

หรือไม่จดลิขสิทธิ์ มันต้องขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สร้าง และศิลปินคนคนนั้นมากกว่า เพราะงานศิลปะต้องทำเพื่อสาธารณชน ไม่ได้ทำเพื่อคนคนเดียวคือผู้สร้าง³¹

สำหรับแนวทางการให้ความคุ้มครองแก่นางานศิลปะ อยู่ที่ผู้สร้างสรรค์ควรที่จะกำหนดจุดที่เป็นสาระสำคัญ ต้องการให้ผลงานเผยแพร่ในลักษณะไหน การสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ จะมีลิขสิทธิ์คุ้มครอง ทันที แม้จะไม่ได้แจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพราะนั่นคือความคิดสร้างสรรค์ของเราเอง

8. อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ของกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น คือการให้รางวัล ให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์ แต่จุดมุ่งหมายสุดท้ายของกฎหมายลิขสิทธิ์คือ การที่ให้สังคมได้ใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์นั้นด้วย ดังนั้น กฎหมายจึงต้องมีการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ เพื่อเป็นการลดทอนสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์และลักษณะการใช้ ลักษณะของงานอันมีลิขสิทธิ์ ปริมาณและสัดส่วนอันเป็นสาระสำคัญของงานที่นำไปใช้เมื่อเทียบกับงานทั้งหมด ผลกระทบในการใช้ต่อแนวโน้มทางการตลาด หรือคุณค่าของงานนั้น โดยมีเงื่อนไขคือ การใช้งานนั้นไม่ขัดต่อการแสวงหาผลประโยชน์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร³²

ในมุมมองของผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ ผลงานที่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมา ผ่านกระบวนการคิด และความรู้สึกลอกเป็นผลงานศิลปะในแขนงต่าง ๆ ให้ปรากฏถึงสุนทรียภาพความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งบทบาทที่แท้จริงแล้วของศิลปะมีอยู่มากมายและได้สอดแทรกเข้ามาในชีวิตประจำวันของทุกคนอย่างแยกออกไม่ได้ กล่าวได้คือ ทุกคนสามารถได้รับประโยชน์จากค่านิยมในวัฒนธรรมของงานศิลปะ ที่ควรจะเป็นของทุกคนบนโลก แต่เมื่อเริ่มมีผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีการคุ้มครองผลงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะขึ้นมา เพื่อให้ความคุ้มครองและป้องกันผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและทางศีลธรรม ซึ่งผู้สร้างสรรค์พึงได้รับจากผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากความนึกคิดและสติปัญญาของตน ทำเด่นของบัลเลต์ ที่มีลักษณะเป็นพวก classical ต่างๆ ทำเด่นเหล่านี้ เป็น Public Domain เป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกคนสามารถนำมาใช้เด่น ทุกคนสามารถใช้ได้ โดยไม่ละเมิดตามกฎหมายลิขสิทธิ์

³¹ นพตชนธรณ์ เลิศธีรพงศ์, ผู้ออกแบบท่าเต้น, สัมภาษณ์ที่สถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, 6 กุมภาพันธ์ 2562.

³² อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 112.

เนื่องจากท่าเต้นเหล่านี้มีอายุเกินกว่าอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว แต่ลิขสิทธิ์จะเกิดขึ้นเมื่อเรานำท่าเต้นเหล่านี้มาสร้างสรรค์ร้อยเรียงเป็นเรื่องราว จะมีดนตรีประกอบ หรือไม่มีดนตรีประกอบก็ได้ แต่เป็นการทำให้ผู้ฟังผู้ชมเข้าใจถึง เรื่องราวดังกล่าว

นาฏกรรมตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หมายความว่า งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้น เป็นเรื่องราว และให้หมายความรวมถึงการแสดงโดยวิธีใดด้วย ดังนั้นการสร้างสรรค์ท่าเต้นประกอบขึ้นมาเป็นงานบัลเลต์แล้วผู้ฟังผู้ชมเข้าใจถึงเรื่องราว ก็จะถือเป็นงานนาฏกรรมได้ และเข้าถึงกระบวนการที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์

วิเคราะห์ปัญหาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หมวดที่ 1 ส่วนที่ 3 มาตรา 15 การคุ้มครองสิทธิของนักออกแบบท่าเต้นในประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของการออกแบบท่าเต้น อีกทั้งยังไม่มีบรรทัดฐานคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้ คำนิยาม นาฏกรรม (dramatic work) ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้นิยามรวมการออกแบบท่าเต้น ที่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ ดังเช่น กฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา³³ เนื่องจาก classical solo เป็นการแสดงความสามารถที่มีทักษะสูงของนักแสดงนำ ผู้สร้างสรรค์จึงใช้ท่ายากในการร้อยเรียงท่าเต้น จึงมีโอกาที่จะเกิดการใช้ท่ายากที่เหมือนกันในการร้อยเรียงโดยไม่ได้เกิดมาจากการลอกเลียน ซึ่งหากมีการเพิ่มหรือลดจำนวนรอบในการหมุนแล้วอาจดูเป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเกิดความคล้ายคลึงกันจะนับได้ว่าเป็นการดัดแปลงผลงาน ตามมาตรา 15 ได้ ความเห็นของนักวิชาการจากการสัมภาษณ์เห็นว่า การลอกเลียนแบบไปมากกว่า 70 - 80 % ถือว่าเป็นการลอกเลียนแบบทั้งความคิดทั้งการสร้างสรรค์ ถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์

บัลเลต์เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ เนื่องจากบัลเลต์เป็นการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว บัลเลต์จึงจัดว่าเป็นนาฏกรรม ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 “นาฏกรรม” หมายความว่า งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดง ที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และให้หมายความรวมถึงการแสดงโดยวิธีใดด้วย³⁴ เมื่อบัลเลต์จัดเป็นนาฏกรรมแล้ว บัลเลต์จึงควรได้รับการคุ้มครองศิลปการเต้นบัลเลต์ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์

³³ สุพัตรา คำภา, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธินักออกแบบท่าเต้น.” วารสารรัฐศาสตร์ 14, 37 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2563): 228.

³⁴ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537”, ใน <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C506/%C506-20-2537-002.pdf>, (last visited 26 ตุลาคม 2560).

9. ข้อเสนอแนะ

(1) ในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ควรมีการวางแผนขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะต้องเกิด และคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาล่วงหน้าให้ทันเวลา

(2) การดำเนินโครงการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ในครั้งนี้ มีทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมที่ต้องรับผิดชอบ เพราะฉะนั้นควรแบ่งเวลาและให้ความสำคัญกับทั้งสองงานอย่างเท่าเทียมกัน

(3) การทำงานทุกขั้นตอน ควรทำด้วยตนเอง เพราะถือเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งในการทำงาน ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับความภาคภูมิใจที่สามารถทำงานครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

(4) เมื่อเราสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมา ลิขสิทธิ์จะมีอยู่ในตัวชิ้นงานเอง แม้จะไม่ได้จดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา แต่ถ้าผลงานนั้นมีความสำคัญกับเรา ก็ควรจดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

หนังสือ

- จิระประภา มากลิ่น, คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2560).
- นราพงษ์ จรัสศรี, ประวัตินาฏยศิลป์ตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).
- ปวิศร เลิศธรรมเทวี, ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561).
- วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์, รวมคำอธิบายพร้อมตัวบทกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์ดา, 2548).
- ศิริมงคล นาฏยกุล, วรรณกรรมนาฏยศิลป์ตะวันตก, (มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552).
- อรพรรณ พันสพัฒนา, คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557).

บทความในวารสาร

- สุพัตรา คำภา, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในออกแบบทำเต็น.” วารสารรัชต์ภาคย์ 14, 37 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2563): 225.

ข้อมูลสารสนเทศ

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “Copyright Act B.E. 2537 (1994)” ใน <http://www.ipthailand.go.th/th/dip-law-2/item/copyright-act-b-e-2537-1994.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “กฎหมายลิขสิทธิ์ สหรัฐอเมริกา”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ลิขสิทธิ์”, ใน <https://www.ipthailand.go.th/th/copyright-001.html>, (last visited 9 ตุลาคม 2560).
- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในสหรัฐ, “ลิขสิทธิ์ (Copyright)”, ใน <https://www.thaibicusa.com/intellectual-property/>, (last visited 24 กันยายน 2565).
- ศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาและบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “ลิขสิทธิ์”, ใน <http://tuipi.tu.ac.th/tuip04.php>, (last visited 26 ตุลาคม 2560).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537” ใน <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C506/%C506-20-2537-002.pdf>.

Justia US Law, “Horgan v. MacMillan, Inc. ”, on <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/621/1169/1368629/>, (last visited 28 April 2022).

LexisNexis for Law Schools, “Law School Case Brief”, on https://www.lexisnexis-com.translate.google.com/community/casebrief/p/casebrief-horgan-v-macmillan-inc?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=sc, (last visited 28 April 2022).

สัมภาษณ์

ณพิชญา อัมพันธ์แสง, ผู้อำนวยการสถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, สัมภาษณ์ที่สถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, 17 พฤษภาคม 2564.

นพตชนธรณ์ เลิศธีรพงศ์, ผู้ออกแบบท่าเต้น, สัมภาษณ์ที่สถาบันพ้อยท์สตูดิโอ, 6 กุมภาพันธ์ 2562.

วิรุณพันธ์ บุญมี, อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์, สัมภาษณ์ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 17 มกราคม 2562.

สิริธร ศรีชลาคม, รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต, สัมภาษณ์ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 10 พฤษภาคม 2562.

อนรรักษ์ งามตา, นักแสดงนำประจำคณะบางกอกซีทีบัลเลต์, สัมภาษณ์ที่โรงเรียน นานาชาติสิงคโปร์ประชาอุทิศ, 9 กันยายน 2562.

อารีย์ สหเวชภัณฑ์, ครูใหญ่ โรงเรียนอารีนาฏศิลป์, สัมภาษณ์ที่โรงเรียนอารีนาฏศิลป์, 23 กันยายน 2562.